

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ו, 2026
מספר השאלון: 22271
נספחים:
נספח א לשאלה 2 (תמונה)
נספח ב לשאלה 7 (קריקטורה ותמונה)
נספח ג לשאלה 11 (תמונות)

היסטוריה

הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:
בשאלון זה שני חלקים, ובכל אחד מהם שלושה פרקים.
אם למדתם לקראת בחינה זו את הנושאים **הציונות – ראשית הדרך עד 1920** ובונים **מדינה במזרח התיכון**,
ענו רק על **חלק ראשון** (פרקים א עד ג).
אם למדתם לקראת בחינה זו את הנושאים **נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה**,
ענו רק על **חלק שני** (פרקים ד עד ו).
בכל אחד מן הפרקים בחלק שעליו אתם נבחנים יש לענות על שאלה אחת לפי בחירתכם – סך הכול על שלוש שאלות בכל הבחינה.

$$- \left\{ \begin{array}{l} \text{חלק ראשון} \\ \text{א:} \\ \text{חלק שני} \end{array} \right. - (33\frac{1}{3} \times 3) - 100 \text{ נקודות}$$

- ג. חומר עזר מותר בשימוש:
(1) ספרי הלימוד שנעשה בהם שימוש בכיתה (בנושאים **הלאומיות בישראל ובעמים: ראשית הדרך עד 1920** ובונים **מדינה במזרח התיכון** או **טוטליטריות ושואה**).
(2) המחברות האישיות של הנבחנים.
(3) כל החומרים שנעשה בהם שימוש בתהליך הלמידה.
ד. המלצה לחלוקת זמן: כ־45 דקות לכל שאלה.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: אם למדתם לקראת בחינה זו את הנושאים **הציונות – ראשית הדרך עד 1920** ובונים **מדינה במזרח התיכון**, ענו רק על **חלק ראשון** (פרקים א עד ג).
אם למדתם לקראת בחינה זו את הנושאים **נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה**, ענו רק על **חלק שני** (פרקים ד עד ו).

חלק ראשון: הציונות – ראשית הדרך עד 1920; בונים מדינה במזרח התיכון

פרק א: הציונות – ראשית הדרך

ענו על אחת מן השאלות 1-2.

1. העליות הראשונות לארץ-ישראל

א. לפניכם קטע מקור מזיכרונותיו של חיים חיסין, אחד מאיכרי ראשון לציון. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

דיגור [הפקיד הראשי של הברון בראשון לציון] היה ממלא אחרי הפקודות הבאות מפריז, אך המושבה הייתה לו לגמרי למורת רוח [אכזבה]. האי-אמון וחוסר החיבה שלו לאיכרים עברו כל גבול. הכול היו עצלנים בעיניו. הכול היו מתמרמרים על שהכריחו אותם לעבוד תחת אימת השוט... רוב האיכרים תפסו בארץ מוצאם מקום נכבד בחברה... ואינם מוכנים למכור את נפשם בכסף ולהרשות למי שהוא שיתערב בחייהם בבית. "שימו עין על עצמכם", פתח אחד, "ליבי ייקרע בי מדי הביטי על בני: לי יש עבר של חיי שאיפה וכבוד, ולא אפול; אולם הם, בנינו, הולכים וגדלים בחיי עבדות. דבר אחד לנגד עיניהם תמיד: אין לו לאדם אלא מה שדיגור נותן לו." "אנחנו", אמר השני, "איננו עוד בעלי המושבה. הופיע אדון אשר מבלי שנרגיש בכך הטיל עלינו את ידו. האומנם ניתן לרמוס אותנו?"

...לבסוף נבחר ועד ונשלחו לפריז שני מכתבים שבהם תיארו את מצב הדברים לפרטיו. התלוננו שדיגור לוחץ אותנו... תלינו הרבה תקוות בשני המכתבים. פתאום הלמה אותנו כרעם ההוראה שלא לתת עזרה לשום איש. היינו נדהמים: מה פירוש הדבר? מה רוצה מאיתנו הברון? רובנו נשארנו מייד בלי אמצעים לקיום. קשה לתאר את הדיכאון, את העינויים הקשים שעברו על כל אחד מאיתנו. אחרי זמן מה נשלח אלינו הפקיד אוסוביצקי ממקווה ישראל. הוא קרא אותנו לאספה והודיע שקיבל מכתב מהברון בשבילנו. וכמה נעלבו האיכרים, וכמה נפגעו עד נפשם כשתורגמה לפניהם האיגרת מצרפתית. הטון היה מגבוה, מעליב. לא חלוצי רעיון גדול רואים בהם, אלא קבצנים עלובים, המשלמים בכפיות טובה לאדונם שהצילם מרעב והמטיר עליהם שפע נדבות.

(מעובד על פי ח' חיסין, 'מיומן אחד הביל"ויים', בתוך **הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל**,

מעלות והאגף לתוכניות לימודים, 1985, עמ' 122-123)

– על פי קטע המקור, הציעו את היחס של הברון רוטשילד ופקידיו כלפי האיכרים. בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות מן הקטע.

– הסבירו כיצד הזהות של כותב הקטע יכולה להיות גם יתרון וגם חיסרון ללימוד נושא העזרה של הברון רוטשילד למושבות. בססו את תשובתכם על הקטע ועל שתי עובדות היסטוריות שאינן מוזכרות בו. (17 נקודות)

ב. תוכנית הלימודים בהיסטוריה מחברת את העלייה הראשונה ואת העלייה השנייה לנושא אחד. יש הטוענים שמהשוואה בין שתי העליות אפשר להסיק שראוי היה ללמוד על כל אחת מהן בנפרד.

הסבירו כיצד אפשר להסיק מסקנה זו באמצעות השוואה המבוססת על שני תבחינים לפי בחירתכם. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

2. החלוציות ורעיון "היהודי החדש"

לפניכם קטע מקור מדיווח של פועל בחוות כנרת שפורסם ב"האחדות" – עיתון שהוציאה לאור אחת ממפלגות הפועלים בארץ-ישראל. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחרינו.

זה כשני חודשים שבחוזה עובדים 25 פועלים; חדרים לישון יש רק שלושה, והכניסו בהם 18 מיטות בלבד. מובן מה גדול הדוחק והנזק לבריאות ויש פועלים שמוכרחים ללון בחצר, תחת כיפת השמיים, בלילות הקרים. הקדחת שבה לחוות כנרת, ובכל שבוע נוסעים 3-4 פועלים לבית החולים ואין ספק שזה מן הסיבה של הדוחק בחדרים.

עכשיו מרובה פנאי הפועלים. מהעבודה באים בשעה 5 בערב, ויש זמן לקריאה ולפעילות רצינית, אולם הפועלים בוחרים במקום זה לבלות את הזמן בקלות ראש ובמשחקים. לא טוב מזה מצב החינוך של הילדים במושבה כנרת. רק שתי משפחות הן בעלות ילדים, ואי אפשר להם להעסיק מורה, והילדים גדלים כפראים ואחדים מהם אינם יודעים לקרוא וכבר עובדים. קשה לראות שבמושבה צעירה ככנרת מגדלים ילדים בלי שום חינוך רוחני.

(מעובד על פי האחדות, 13, 20 בינואר 1911, טורים 23-24)

א. – בקטע שקראתם יש גם עובדות היסטוריות וגם דעות של הכותב. צטטו מן הקטע עובדה היסטורית אחת וביטוי אחד של דעה של המחבר.

– על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע מצב החינוך במושבה כנרת, כפי שהוא מתואר בקטע, איננו משקף את היחס לחינוך ביישוב העברי בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה. בססו את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בקטע.
(17 נקודות)

ב. – בנספח א יש תמונה שצולמה בראשית ההתיישבות של קבוצת דגניה. הסבירו כיצד שניים ממאפייני "היהודי החדש" באים לידי ביטוי בתמונה.
– יש הטוענים שרעיון "היהודי החדש" הוא רעיון מרכזי באידאולוגיה הציונית. הסבירו כיצד אפשר לבסס טענה זו באמצעות שתי עובדות היסטוריות – אחת מתקופת העליות הראשונות ואחת מתקופת העלייה הגדולה שלאחר קום המדינה.
(16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק ב: המאבק על הקמת מדינת ישראל

ענו על אחת מן השאלות 3-4.

3. ההעפלה

לפניכם שני קטעי מקור. קראו אותם וענו על השאלות שאחריהם.

מדברי שאול אביגור, שהיה מראשי ה"הגנה" וממובילי מפעל ההעפלה:

כמו ברוב המפעלים ההיסטוריים, לא ידעו המתחילים במפעל ההעפלה את כל האפשרויות הגלומות בתוכו. רק תוך כדי הפעולה צבר מפעל ההעפלה תאוצה והעושים בו נוכחו לדעת שלא בשביל צדדי הם דורכים, אלא שהם סוללים בכוח המעשה המהפכני מסילה רחבה לעלייה גדולה. לא עלה בדעתם של המתחילים שיתכן להגיע בהעפלה לממדים שהגיעו אליהם ולאפשרויות שגילו.

(מעובד על פי מ' נאור, ההעפלה, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 1997, עמ' 133)

מדברי מנחם בגין, שהיה מפקד האצ"ל:

ההעפלה הזאת לא הכניסה יהודים רבים לארץ ישראל. הבריטים היו תופסים את המעפילים לאלפיהם על חוף המולדת והיו מגרשים אותם למחנה הריכוז בקפריסין. העולים ממחנות גרמניה היו נאבקים בידיים ריקות עם חיילים בריטים חמושים. ביבשה ואף בלב ים היו מקרי רצח של אנשים, נשים וילדים... המאבק בארץ ישראל עצמה הופסק כליל ובאותו זמן הוטל כל כובד ההתנגדות למשטר הבריטי על כתפיהם של פליטי הרצח הגרמני, על אנשים חסרי מגן וישע, על נשים וילדים.

(מעובד על פי מ' בגין, המרד, אחיאסף, 1965, עמ' 288-289)

- א. – הציגו את העמדה של כל אחד מכותבי הקטעים בנוגע לחשיבות של ההעפלה.
- יש הטוענים שלמרות ההבדל בין שני הקטעים ביחס למפעל ההעפלה, אפשר ללמוד משניהם על החשיבות של מפעל זה במאבק נגד הבריטים. הסבירו כיצד אפשר לבסס טענה זו באמצעות כל אחד מן הקטעים ובאמצעות עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בקטעים האלה.
- (17 נקודות)
- ב. – הסבירו כיצד זהות הכותב של כל אחד מן הקטעים באה לידי ביטוי בתוכן הקטע. בססו את תשובתכם על הקטע.
- הסבירו את הקשר בין העמדות שמובעות בשני הקטעים בנושא ההעפלה ובין העמדות בוויכוח בשאלת הדרך הרצויה למאבק בבריטים לאחר פירוק תנועת המרי העברי.
- ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

4. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם

א. לפניכם קטע מקור שלקוח מן הנאום של אנדריי גרומיקו, שגריר ברית המועצות באו"ם, בדיון בעצרת האו"ם על עתידה של ארץ-ישראל. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

במלחמה האחרונה התנסה העם היהודי בסבל ובייסורים יוצאים מגדר הרגיל. רק כמיליון יהודים וחצי שרדו במערב אירופה לאחר המלחמה. רבים מבין השרידים היהודים באירופה איבדו את ארצות מולדתם, את בתיהם ואת אמצעי הקיום שלהם. מאות אלפי יהודים נדדו בארצות שונות באירופה בחיפוש אחר אמצעי קיום ומחסה. רבים מהם מצויים במחנות עקורים וממשיכים לסבול מעוני ומחסור. אפשר לשאול אם לנוכח מצבם הקשה, יוכלו האומות המאוחדות להתעלם ממצבם של אנשים שנעקרו מארצותיהם ומבתיהם. האומות המאוחדות אינן יכולות ואינן רשאיות להתייחס למצב זה באדישות. זאת כיוון שיחס זה אינו מתיישב עם העקרונות הנעלים שעליהם הוצהר במגילת האו"ם - מגילה המבטיחה הגנה על זכויות האדם ללא הבדל גזע, דת ומין. הגיעה העת לסייע לאנשים אלה, לא במילים כי אם במעשים. העובדה שלא היה ביכולתה של שום מדינה מערב אירופית להבטיח הגנה על זכויותיו הבסיסיות של העם היהודי ולהגן עליהן מפני אלימות התליינים הנאצים, מסבירה את שאיפת היהודים להקים מדינה משלהם. יהיה זה בלתי צודק שלא להתחשב בכך ולשלול את זכותו של העם היהודי להגשים שאיפה זו. חיוני לזכור את העובדה שאין עליה מחלוקת, שאוכלוסיית פלשתינה מורכבת משני עמים, הערבים והיהודים. פלשתינה הייתה למולדת של שני עמים אלה, וכל אחד מהם ממלא תפקיד חשוב בכלכלה ובחיי התרבות של הארץ. המשלחת של ברית המועצות הגיעה למסקנה שרק על ידי כינונה של מדינה עצמאית דו-לאומית, דמוקרטית, ערבית-יהודית, יהיה אפשר לערוב כראוי לאינטרסים הלגיטימיים הן של האוכלוסייה היהודית, הן של האוכלוסייה הערבית בפלשתינה. מדינה זו תהיה מבוססת על שוויון זכויות לאוכלוסיות היהודית והערבית, לטובת האינטרסים של שני העמים הללו ולמען השלום והביטחון במזרח התיכון. אם לנוכח הידרדרות היחסים בין היהודים לערבים יתברר שאי אפשר לבצע תוכנית זו, יהיה צורך לשקול את התוכנית השנייה; תוכנית זו קובעת שיש לחלק את פלשתינה לשתי מדינות עצמאיות ואוטונומיות, אחת יהודית ואחת ערבית. אני שב ואומר שפתרון כזה לבעיית פלשתינה יהיה מוצדק רק אם יוכח שהיחסים בין האוכלוסייה היהודית לאוכלוסייה הערבית של פלשתינה הם כה רעים עד כי יהיה בלתי אפשרי לפשר ביניהן ולהבטיח דו-קיום בשלום בין הערבים ליהודים.

(מעובד על פי ר' גביון [עורכת], שישים שנה להחלטת כ"ט בנובמבר 1947, מרכז מציל"ה, 2009, עמ' 166)

- על פי הנאום, הציגו את הפתרון המועדף על שגריר ברית המועצות באו"ם לשאלת ארץ-ישראל, ואת התוכנית החלופית שהוא מציע.
- בנאום של שגריר ברית המועצות יש כוונות מוסוות.
- הסבירו מה הן הכוונות המוסוות בנאום. בססו את תשובתכם על הקטע ועל מה שלמדתם בעניין הגורמים שהשפיעו על עמדות המעצמות בנושא זה.

(17 נקודות)

- ב. - הציגו את ההחלטה שהתקבלה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 בשאלת עתידה של ארץ-ישראל.
- יש הטוענים שהחלטה זו מבטאת את המדיניות הבריטית בארץ-ישראל כפי שהוכרזה בהצהרת בלפור (1917). הביעו את דעתכם: האם אתם מסכימים עם טענה זו? בססו את תשובתכם על הצהרת בלפור ועל החלטת האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947.

(16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק ג: סוגיות בתולדות מדינת ישראל

ענו על אחת מן השאלות 5-7.

5. נושא שלא נלמד: הסכם השילומים בין ישראל לגרמניה

ב-1952 נחתם הסכם השילומים בין ממשלת ישראל לבין ממשלת גרמניה המערבית, ולפיו הגרמנים ישלמו פיצויים למדינת ישראל על הנזקים שנגרמו ליהודים בימי המשטר הנאצי. קטע המקור שלפניכם עוסק בהסכם זה. קראו אותו וענו על השאלות שאחריו.

הגירעון הכספי החמור של מדינת ישראל בעת הקמתה, שהחמיר בימי המלחמה והעמיק עוד יותר עם קליטת העלייה הגדולה, גרם למשבר חמור במשק. מאמצים בלתי פוסקים נעשו להשגת מקורות מימון, אך אלה נתקלו בקשיים. המצוקה הייתה קשה: היה חסר כסף אף לצרכים הבסיסיים ביותר. הממשלה ניסתה לגייס כסף בהלוואות בין-לאומיות, הוגבר גיוס הכספים מיהודי ארצות הברית, גויסו משקיעים פרטיים, אולם הבעיה לא נפתרה. אז פנה בן-גוריון לדרך אחרת - דרישת פיצויים מגרמניה. מפאת הרגישות הרבה של הציבור בארץ למגעים עם גרמניה, נעשו צעדים אלה בחשאיות. הבסיס לתביעת השילומים היה עלות קליטתם ושיקומם בישראל של יהודים נפגעי רדיפות הנאצים. בקיץ 1951 הודיעה גרמניה על נכונותה לפתוח במשא ומתן עם נציגי העם היהודי ומדינת ישראל על מתן פיצויים עבור הנזקים שנגרמו ליהודים במשטר הנאצי. הדיון בכנסת על הסכם השילומים החל ב-7 בינואר 1952, והוא הפך לוויכוח ציבורי סוער ועורר הפגנות מחאה של המתנגדים להסכם השילומים, שלוו בהתפרצויות אלימות. בהסכם שנחתם התחייבה ממשלת גרמניה לשלם למדינת ישראל בסחורות שערכן כשלושה מיליארד מארק גרמני.

(מעובד על פי ד' הכהן, **תכנית המיליון**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1994, עמ' 240-241)

- א. - על פי קטע המקור, הסבירו מדוע החליטה ממשלת ישראל לנהל משא ומתן עם גרמניה על השילומים (תשלום פיצויים).
- הסבירו כיצד מה שלמדתם על קליטת העלייה הגדולה בשנותיה הראשונות של המדינה יכול לתרום להבנת הצורך של ישראל בכספי השילומים מגרמניה. בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שאינן מוזכרות בקטע. (17 נקודות)
- ב. - נסחו שאלה המבטאת חשיבה היסטורית שחשוב לדעתכם לשאול בעקבות קריאת הקטע כדי ללמוד על נושא הסכם השילומים. שימו לב: אין לכתוב שאלה שיש לה תשובה בקטע או שאלה שכתובה בשאלון זה או בספר הלימוד.
- הסבירו כיצד השאלה שניסחתם יכולה לתרום ללימוד נושא הסכם השילומים. בססו את הסברכם על אחד ממאפייני החשיבה ההיסטורית שלמדתם עליהם. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

6. קליטת העלייה מאתיופיה

- א. קטע המקור שלפניכם לקוח מריאיון שנערך לפני שנים אחדות עם טובה אסרס, שעלתה לארץ מאתיופיה בשנת 1983. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

הציגי את עצמך בבקשה.

- קוראים לי טובה אסרס, אני בת 67 ועליתי בשנת 1983 מכפר שנקרא וולקאית ליד מחוז טגראי שבאתיופיה.

למה בחרת לעזוב את אתיופיה?

- אנחנו יהודים, גידלו אותנו על התורה, והתורה אומרת שאלוקים בחר את ירושלים להיות הבית שלנו ואנחנו צריכים להיות בבית. אנחנו נולדנו באתיופיה אבל זה לא הבית, אנחנו תמיד רצינו לבוא לירושלים. התפילות שלנו זה לירושלים, הלב שלנו בירושלים.

ספרי לי על דרכך לארץ - האם היו קשיים בדרך?

- בטח קשה היה. אני הייתי נשואה, בעלי כבר עלה לארץ ואני עליתי לבד עם הילדה שלי, אחותי הקטנה ובעלה. היינו שנתיים בסודאן - הכניסו אותנו למחנות פליטים, נתנו לנו קמח לא טוב, הרבה אנשים מתו ממנו, ונתנו לנו גם מים. ככה היינו צריכים לשרוד עד שעלינו לארץ והגענו למרכז קליטה.

באילו קשיים נתקלת בארץ?

- השפה הייתה לא פשוטה, כשאתה לא יכול לדבר ולהסביר את עצמך זה קשה מאוד. הכול נראה כמו זיכרון רחוק כי עברו כמעט 40 שנה מאז... באתיופיה אתה מכין הכול מאפס - כלים, כביסה, הכול. ואז באנו לפה ויש מכוונות שצריך ללמוד לתפעל, חשבונות שצריך לשלם, אוטובוסים שבכלל לא ידענו מה הם, אבל התרגלנו להכול.

מה לדעתך מאפיין את העולים מאתיופיה?

- כבוד! אנחנו לא מדברים על מי שגדול מאיתנו, מכבדים אותו ולא מסתכלים בעיניים כשהוא מדבר כי זה נחשב אצלנו חוצפה.

מה את הכי אוהבת בארץ?

- הדבר שאני הכי אוהבת בארץ זה את ירושלים ואת הדת. אני מאוד מעריכה את הדת ואת המסורת.

(מעובד על פי ריאיון מאתר האינטרנט של ארגון הלל בישראל)

- על פי הקטע, הציגו שני קשיים בקליטה של המרואיינת בישראל.

- הסבירו כיצד מאפיין אחד של המקור יכול להיות יתרון ללימוד נושא קשיי הקליטה של יהודי אתיופיה וכיצד מאפיין אחר של המקור עלול להיות חיסרון ללימוד נושא זה. בססו את תשובתכם על הקטע ועל עובדה היסטורית אחרת שאינה מוזכרת בו.

(17 נקודות)

ב. יש הטוענים שבקליטת יהודי אתיופיה יישמה מדינת ישראל לקחים שנלמדו מקליטת העלייה הגדולה שלאחר קום המדינה.

האם אתם מסכימים עם טענה זו? בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות: עובדה אחת הקשורה לתקופת העלייה הגדולה ועובדה אחרת (נוספת) הקשורה לקליטת העלייה מאתיופיה. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

7. מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים

- א. – בנספח ב מוצגות קריקטורה שפורסמה בזמן מלחמת ששת הימים ותמונה שצולמה לאחר מלחמת יום הכיפורים. עיינו במקורות האלה, והסבירו כיצד הקריקטורה מבטאת את האווירה בישראל לאחר מלחמת ששת הימים, וכיצד התמונה מבטאת את האווירה בישראל לאחר מלחמת יום הכיפורים.
- הסבירו את הקשר בין האווירה המוצגת בקריקטורה ובין האווירה המוצגת בתמונה. בססו את תשובתכם על הסיבות להפתעה שחוותה ישראל בפרוץ מלחמת יום הכיפורים ועל התוצאות של מלחמה זו.

(17 נקודות)

- ב. לפניכם קטע ממאמר מחקרי. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחריו.

מלחמת ששת הימים הייתה ניצחון מזהיר מבחינת ישראל ותבוסה משפילה מבחינת מצרים וסוריה. מעבר לפגיעה בכוחן הצבאי, שאותו יכלו לשקם, הן גם איבדו נכסים טריטוריאליים חשובים מבחינתן. לפיכך, דווקא הניצחון הישראלי חיזק את המוטיבציה של שתי המדינות להחזיר את השטחים שאיבדו באמצעות שימוש בכוח, ובכך לשקם את כבודן. ואכן, כבר במרץ 1969 הכריז נשיא מצרים גמאל עבד אל-נאצר: "מה שנלקח בכוח, יוחזר בכוח". לעומת מלחמת ששת הימים, מלחמת יום הכיפורים לא הסתיימה בניצחון מזהיר ובהכרעה מצידה של ישראל, שאף שילמה בה מחיר כבד. יתר על כן, במלחמה זו היו הישגים גם לצד השני, ובכך היא יצרה סיכוי מבחינת מצרים וסוריה להחזיר לעצמן את השטחים שאיבדו ב־1967 בדרך מדינית ובתיווך ארצות הברית. תוצאות המלחמה השפיעו גם על ממד המוטיבציה ואפשרו כך ליצור תהליך מדיני, שהסתיים בהסכם שלום כולל בין ישראל למצרים ובהסכם הפרדת כוחות בין ישראל לסוריה, שבעקבותיו הושגו יציבות ושקט ברמת הגולן הנמשכים עד ימינו אלה, למרות התערערות יסודותיה של המדינה הסורית.

(מעובד על פי ש' ברום, 'מחשבות על הרתעה: לקחים ממלחמות ישראל מאז 1967', בתוך ג' סיבוני, ק' מיכאל וע' קורץ [עורכים],

שישה ימים וחמישים שנה, המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2017, עמ' 172)

- הציגו את הטענה של החוקר בעניין ההבדל בין ההשלכות של מלחמת ששת הימים ובין ההשלכות של מלחמת יום הכיפורים.
- הסבירו כיצד אפשר לבסס את הטענה של החוקר בעזרת שתי עובדות היסטוריות שאינן מוזכרות בקטע. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

שימו לב: החלק השני של השאלון בעמוד הבא.

שימו לב: אם למדתם לקראת בחינה זו את הנושאים **הציונות – ראשית הדרך עד 1920** ובונים **מדינה במזרח התיכון**,
 ענו רק על **חלק ראשון** (פרקים א עד ג).
 אם למדתם לקראת בחינה זו את הנושאים **נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה**,
 ענו רק על **חלק שני** (פרקים ד עד ו).

חלק שני: נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ד: הנאציזם עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה

ענו על אחת מן השאלות 8–9.

8. מדמוקרטיה לנאציזם

א. קטע המקור שלפניכם לקוח מספר מאת החוקרת ד"ר תמר קטקו והוא עוסק בהטמעת האידיאולוגיה הנאצית בגרמניה בשנות השלושים. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

הטקסטים [בספרי הלימוד] מעולם לא באו כבסיס לדיון או למחקר אלא כעובדה מוגמרת. "הטוב הנאצי" ניצב מול "הרע הדמוקרטי, הקומוניסטי והיהודי". גם הדמויות נחלקו לשני סוגים: החלש, המזיק, השלילי והמיותר לעומת הטוב, החזק, היפה והמועיל. לא קשה לנחש עם אילו דמויות בחרו התלמידים להזדהות. כתיבה כזו, בניסוח סגור כזה, אינה מאפשרת חשיבה ביקורתית. כך דאגו לנוון את היכולת ואת הזכות לערעור ולהרהור. ספרי ההיסטוריה והמורשת הגרמנית, אשר הופצו בבתי הספר ובכל החנויות לציבור הרחב, שמרו על מינון מדויק של דברי שבח והלל להיטלר ולאידיאולוגיה הנאצית לצד עובדות היסטוריות ופרשנותן. לכן לא עוררו חשד ולא נתפסו כספרי תעמולה אלא כמחקרים על מנהיג שיותר מכולם השכיל להוביל את האומה הגרמנית מתהום קריסתה והשפלתה אל פסגת העולם, התהילה והניצחון במישור הלאומי, המדיני, הכלכלי והצבאי.

כשפגש נער נאצי את הוריו בביתו לעת ערב בשובו מבית הספר, יכול היה לצטט בגאווה טקסטים שלמד בכיתה, ולהורים התכנים הללו היו מוכרים והם האמינו שאם הם חלק מתוכנית הלימודים במוסדות החינוך ובמוסדות להשכלה גבוהה, ככל הנראה זכו להכרה בקהילה האקדמית והמדעית.

(מעובד על פי ת' קטקו, **מקרח ברא אותו: החינוך בשירות הנאציזם**, רסלינג, 2016, עמ' 105, 140–141)

- על פי דברי החוקרת שבקטע, הסבירו כיצד הטמיעו הנאצים את האידיאולוגיה שלהם באמצעות ספרי הלימוד.
 - הסבירו כיצד המצב בגרמניה בתקופה שקדמה לעליית הנאצים לשלטון הקל עליהם להטמיע את האידיאולוגיה שלהם. בססו את תשובתכם על הקטע ועל עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בו.
- (17 נקודות)

ב. יש הטוענים שהנאצים עלו לשלטון בדרך דמוקרטית.

- הסבירו כיצד אפשר לסתור טענה זו. בססו את הסברכם על שתי עובדות היסטוריות שאינן מוזכרות בקטע שבסעיף א.
- (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

9. יהודי גרמניה והמדיניות הנאצית

לפניכם קטע מתוך עדותו של ד"ר שמואל קנלר, שהיה ילד יהודי בגרמניה הנאצית. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

התקופה שבה למדתי בבית הספר היסודי, מגיל שש עד עשר, זכורה לי כתקופה של עליית הנאצים לשלטון. ב-1933 הייתי בן שמונה וחוויתי את התמונה ברחוב במלוא התרשמותו של ילד: עוצמת הצבעים, הצבא, המדים החומים, ההמון באספות העם, הדגלים האדומים עם צלב הקרס שהשתלשלו מן הגג ועד לתחתית הבניין. אינני יכול להתכחש לעובדה שבתור ילד היה בזה משהו המשדר עוצמה וביטחון. לא הבנתי כל כך שכל זה מאיים עלינו, עליי, על ישותי ועל עתיד, כפי שהתברר מאוחר יותר. בגיל עשר, בשנת 1935, עברתי מבית הספר הכללי לאחד מבתי הספר היהודיים שנוסדו אחרי שהמורים היהודיים כבר לא יכלו ללמד בבתי הספר הכלליים. הסוכריות התחילו להיות צבועות בצבעי הדגל: סוכרייה אדומה, לבן באמצע, ועל הלבן צלב הקרס השחור. שטיפת מוח מוחלטת. חיינו את זה: קולו של היטלר ברדיו וברמקולים, האספות ההמוניות, הכול שידר כוח ועוצמה: המדים, החגורות, הסמלים, הכובעים. הכול היה מצוחצח ונוצץ. ילד אומר: זהו זה! זה מרשים. ההורים כמוכן הבינו זאת אחרת. בארבע אחרי הצהריים של 9 בנובמבר 1938 קיבלנו טלפון מחברה טובה של הוריי, שאמרה שבעלה נאסר. זה בא לנו כרעם ביום בהיר. הוריי הדריכו את אחי ואותי להישאר בבית ולחכות להוראות מה לעשות בהמשך. בשעה-שעתיים הבאות התברר שהתחילו מעצרים המוניים, והחבר של הוריי נשלח למחנה זקסנהאוזן. בשבע וחצי בערב הם אמרו לנו, לאחי הגדול ולי, לארוז תיק קטן עם פיג'מה ומברשת שיניים ולהגיע ברגל אליהם, לבית החברה שבעלה נאסר. הדריכו אותנו ללכת ברחובות הצדדיים ולא לעורר תשומת לב. כשהלכנו ברחוב ראינו גרמנים מנפצים את חלונות הראווה של חנויות יהודיות, שזוהו קודם לכן על ידי סימון מגן דוד והמילה Jude בתוכו כדי שהארים לא יקנו אצלם. שברי הזכוכית נערמו ברחוב, ושמתי לב שגם השמיים אדומים. לא ידעתי למה, אבל ראיתי את הצבע... כשחזרתי לבית הספר בתחילת דצמבר כבר הייתה כיתה אחרת. רבים מחבריי נעדרו; החבר של הוריי שוחרר מזקסנהאוזן בתנאי שיעזוב את גרמניה בתוך 48 שעות.

(מעובד על פי עדות שמואל קנלר, **בשביל הזיכרון**, 30, עמ' 38-42)

א. על פי הקטע, הציגו את הרושם שעשתה התעמולה הנאצית על מחבר הקטע.

– מהשוואה בין "יום החרם" כפי שלמדתם עליו, ובין "ליל הבדולח" כפי שהוא מוצג בקטע, אפשר להסיק

שלאורך שנות השלושים הייתה החמרה במדיניות הנאצים נגד היהודים.

הסבירו כיצד אפשר להסיק מסקנה זו באמצעות השוואה המבוססת על שני תבחינים לפי בחירתכם.

(17 נקודות)

ב. תוכנית הלימודים בהיסטוריה מנחה את המורים ללמד את המדיניות הנאצית נגד יהודי גרמניה כחלק מן המעבר

של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם. הסבירו כיצד אפשר להצדיק את ההנחה הזאת באמצעות הקטע ובאמצעות עובדה

היסטורית אחת שאינה מוזכרת בו. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק ה: מלחמת העולם השנייה והשואה מספטמבר 1939 עד יוני 1941

ענו על אחת מן השאלות 10–11.

10. כיבושי הנאצים

קטע המקור שלפניכם לקוח ממסמך הנחיות סודי שכתב היינריך הימלר, מפקד האס־אס, במאי 1940. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

לאוכלוסייה הלא־גרמנית של המזרח אסור לקיים בית ספר אחר פרט לבית ספר יסודי של ארבע כיתות. מטרתו של בית ספר זה יהיו אלה בלבד: חשבון פשוט, לכל היותר עד 500; כתיבת השם; תורה האומרת כי זה צו אלוהי לציית לגרמנים ולהיות ישרים, חרוצים והגונים. ידיעת הקריאה אינה הכרחית לדעתי, פרט לבית ספר זה אסור שיהיה במזרח בית ספר נוסף. אוכלוסייה זו תעמוד לרשותנו כעם עבודה חסר הנהגה, ותספק את צורכי גרמניה בפועלים עונתיים ובפועלים למשימות מיוחדות (כבישים, מחצבים, בניינים).

(מתוך 'י' גוטמן וח' שצקה, השואה ומשמעותה, מרכז זלמן שזר, 1987, עמ' 64)

- א.** – על פי הקטע, הציגו את המטרה של מדיניות הכיבוש הנאצי במזרח אירופה, והסבירו כיצד ביקשו הנאצים להשיג מטרה זו.
- הסבירו מדוע לזהות הכותב, לסוג המקור ולתאריך הכתיבה שלו יש תרומה חשובה להבנת התוכן שלו. (17 נקודות)
- ב.** מהשוואה בין הנאמר בקטע המקור בעניין היחס לאוכלוסייה המקומית (הלא־יהודית) במזרח אירופה ובין היחס לאוכלוסייה היהודית באזור זה כפי שלמדתם עליו, אפשר להסיק שיש קשר בין היחס לאוכלוסיות השונות ובין האי־אולוגיה הנאצית.
- הסבירו כיצד אפשר להסיק מסקנה זו באמצעות השוואה המבוססת על שני תבחינים: המטרות של הצעדים שנקטו נגד האוכלוסיות השונות באזור זה והיחס להנהגות של אוכלוסיות אלה. ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

11. החיים בגטאות

קטע המקור שלפניכם לקוח מנאום שנשא חוק'ה פולמן רבן בבית לוחמי הגטאות בשנת 1988. הנואמת הייתה פעילה בתנועת הנוער "דרור" ובארגון היהודי הלוחם בגטו ורשה. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

לנו, לצעירים שהיינו אז, בנים אך לא הורים לילדים, קל היה יותר. אנחנו לא הוכרחנו להחליט בין להחזיק יד קטנה, להחזיקה ולחממה כדי להוסיף לה ביטחון עד הסוף המר, ובין להשאיר את הילד לזרים, לבלתי ידוע, לרעב, לבדידות וליתמות. לבחור ולהחליט במצב כזה - זו הייתה גבורה. גבורה הייתה של אלה הכואבים את הרעב, רואים יום-יום את הגוויות וממשיכים להיאבק עבור ילדיהם ואהוביהם ולא עוזבים אותם גם בדרכם האחרונה - כך אני חושבת היום - בוגרת, אימא, סבתא.

(ח' פולמן רבן, 'בסוף דברי אני פונה אל הנוער', אתר האינטרנט לזכר חוקה פולמן רבן)

- א. - על פי הקטע, הסבירו מה הייתה הגבורה היהודית בגטאות.
 - הסבירו מדוע זהות הנואמת בקטע חשובה להבנת מושג הגבורה בגטו כפי שהיא מציגה אותו.
 (17 נקודות)
- ב. - בנספח ג יש שלוש תמונות מחיי היהודים בגטאות. עיינו בהן והסבירו כיצד בכל אחת מהן בא לידי ביטוי רעיון הגבורה כפי שהנואמת בקטע מגדירה אותו.
 - הסבירו כיצד ההשפעה של תנאי החיים בגטו על הפרט אָנּוּ על המשפחה אָנּוּ על החברה היהודית באה לידי ביטוי באחת מן התמונות לפי בחירתכם.
 ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק ו: מלחמת העולם השנייה והשואה מיוני 1941 עד כניעת גרמניה במאי 1945

ענו על אחת מן השאלות 12–14.

12. נושא שלא נלמד: היישוב היהודי בארץ-ישראל בתקופת השואה

קטע המקור שלפניכם לקוח ממאמר שעוסק בהתמודדות של היישוב היהודי בארץ-ישראל עם הסכנה שהנאצים יפלו לארץ. קראו את הקטע וענו על השאלות שאחריו.

בסתיו 1942 הסכנה נראתה ממשית. היישוב נתקף חרדה גדולה; "בשבת נראה הכותל המערבי כאילו כל יהודי ירושלים באו לבכות לידו", כתב השוטר חביב כנען ביומנו. "המונים נהרו לכותל, הצטופפו לידו, התפללו, נשקו לאבניו והשקו בדמעותיהם את האזוב החום הפורץ מבין סדקי האבנים הקדושות..." אנשים היו משוכנעים שהנאצים ישמידו את כל היהודים בארץ-ישראל. רבים חיפשו דרך לברוח מהארץ.

במקביל נרקמו תוכניות צבאיות שונות להדיפת הפולש הגרמני; היו שהציעו לארגן לוחמת גרילה*. עלה גם רעיון להכשיר כמה מיוצאי גרמניה, בעלי חזות ארית, לביצוע מעשי חבלה ופעולות קומנדו כשהם מחופשים לחיילים גרמנים. זו הייתה "המחלקה הגרמנית" של הפלמ"ח; הפלמ"ח עצמו הוקם על רקע הסכנה הגרמנית והחשש מפני הערבים: ההנחה הייתה שהערבים יעשו יד אחת עם הכובש הגרמני.

"...אם נגזר עלינו ליפול - ניפול פה, עם הנשים והילדים וכל מה שיש לנו פה", אמר יצחק טבנקין, מנהיג הקיבוץ המאוחד; "לא יהיה ערך לדגל העברי בארץ-ישראל אם יהודי ארץ-ישראל לא יקומו בגבורה אחרונה להגן עליו", אמר. זהו הרקע שהוליד את הפנטזיה הקרויה "תוכנית הצפון": הרעיון היה לרכז אי שם בצפון, על הר הכרמל או אולי גם בגליל, את אחרוני הלוחמים, או אף את האוכלוסייה היהודית כולה, ולהילחם עד טיפת הדם האחרונה. גם אנשי אצ"ל רקמו תוכנית להתאבדות סמלית: הם חשבו להחדיר אלף מלוחמיהם אל העיר העתיקה בירושלים, להכריז על הקמת מדינה עצמאית בין החומות ולהגן עליה עד שיפול האיש האחרון.

היה גם מי שהתכוון לפלישת הגרמנים במושגים מעשיים מאוד של הישרדות. "קשה לבוא מראש מה יהיה יחסו של השלטון הכובש כלפי היישוב היהודי", נכתב במסמך שמחברו אינו ידוע. הוא הניח כי כמו באירופה, ינהיגו גם בארץ משטר כיבוש צבאי שיתפתח בהדרגה למוסדות שלטון אזרחיים בפיקוח הגסטאפו. ספק גדול היה אם השלטון הכובש יסבול את הסוכנות היהודית**; על כן הוא הציע להסוות את תפקידיה המדיניים ולהציגה כמוסד קהילתי שתפקידו לארגן את הגירת היהודים לארץ-ישראל וללמדם עברית.

הינה כי כן, אפשר שהיו בוחרים "למות בכבוד", מנחילים לדורות הבאים מיתוס של גבורה ציונית וזוכים לתהילת נצח, ואפשר שהיו מקבלים עליהם את מרותו של יודנראט מקומי, מועצת זקנים, כפי שעשו יהודי הגטאות הכבושים באירופה. אין לדעת: הנאצים לא הגיעו לירושלים. החל בסוף 1942 חדלו לחשוש מפניהם: התברר שהארץ מצויה מחוץ למעגל הסכנה.

(מעובד על פי ת' שגב, המיליון השביעי, כתר, 1991, עמ' 60–63)

* לוחמה זעירה בחוליות קטנות שאינן קשורות זו לזו.

** ממוסדות ההנהגה של היישוב היהודי בארץ-ישראל.

- א. – על פי הקטע, הציגו שתי דרכי התמודדות שהוצעו ביישוב היהודי לנוכח סכנת הפלישה הנאצית לארץ-ישראל.
- המחבר טוען כי לתחושת הסכנה ביישוב היהודי מפני פלישה נאצית בסתיו 1942 היה ביסוס ממשי. הסבירו כיצד אפשר לבסס טענה זו באמצעות שתי עובדות היסטוריות שאינן מוזכרות בקטע: עובדה אחת הקשורה למהלכי המלחמה, ועובדה אחת הקשורה לשלבי ההשמדה של יהודי אירופה.

(17 נקודות)

(שימו לב: סעיף ב של השאלה בעמוד הבא.)

- ב.** – נסחו שאלה המבטאת חשיבה היסטורית, שחשוב לדעתכם לשאול בעקבות קריאת הקטע כדי ללמוד על נושא ההיערכות של היישוב היהודי בארץ-ישראל לפלישה נאצית. שימו לב: אין לכתוב שאלה שיש לה תשובה בקטע או שאלה שכתובה בשאלון זה או בספר הלימוד.
- הסבירו כיצד השאלה שניסחתם יכולה לתרום ללימוד נושא ההיערכות של היישוב היהודי בארץ-ישראל לפלישה נאצית. בססו את הסברכם על אחד ממאפייני החשיבה ההיסטורית שלמדתם עליהם.
- ($16\frac{1}{3}$ נקודות)

13. שלבים בביצוע הפתרון הסופי

א. קטע המקור שלפניכם לקוח מפרוטוקול ועידת ואנזה. קראו את הקטע וענו על השאלה שאחרי.

ראש משטרת הביטחון והאס"דה [היידריך] סקר בקצרה את המאבק שהתנהל עד כה נגד האויב. המרכיבים העיקריים ביותר הם:

א. דחיקת היהודים מתחומי החיים השונים של העם הגרמני.

ב. דחיקת היהודים ממרחב המחיה של העם הגרמני.

בביצוע שאיפות אלה הובאה בחשבון האצת ההגירה המוגברת והמתוכננת של יהודים מתחום הרייך השלישי כאפשרות פתרון ארעית יחידה. לפי הוראת הרייכסמרשל [גרינג] הוקמה בינואר 1939 "רשות מרכזית של הרייך להגירת יהודים".

בינתיים אסר הרייכספיהרר אס"אס וראש המשטרה הגרמנית [הימלר] את הגירת היהודים לנוכח הסכנות הכרוכות בהגירה בימי מלחמה ולנוכח האפשרויות במזרח. במקום ההגירה בא עתה פינוי היהודים למזרח כאפשרות פתרון נוספת, וזאת לאחר הסכמה מוקדמת מתאימה של הפיהרר. אומנם, יש לראות בפעולות אלה רק פעולות עקיפות, עם זאת מיושמים כאן כבר עכשיו אותם ניסיונות מעשיים שנודעת להם חשיבות רבה בנוגע לפתרון הסופי של השאלה היהודית לעתיד לבוא.

תחת הנהגה מתאימה יש במהלך הפתרון הסופי להוביל באופן מתאים את היהודים לגיוס עבודה במזרח. אותם היהודים הכשרים לעבודה יובלו לשטחים אלה בפלוגות (עבודה) גדולות, תוך הפרדת המינים, כסוללי כבישים; חלק גדול מהם יאבד ללא ספק בתהליך ההתמעטות הטבעית. אלה שייוותרו עד הסוף, הם בלי ספק אותו חלק שיש לו כושר התנגדות גדול ביותר, ולו יינתן טיפול מתאים, כי הוא מהווה ברירה טבעית, ובמקרה של שחרור ישמש כגרעין לבניין יהודי חדש (ראה ניסיון ההיסטוריה).

(מעובד על פי 'ארד, י' גוטמן וא' מרגליות [עורכים], השואה בתיעוד, יד ושם, 1988, עמ' 200-204)

- הציגו שני צעדים שנקטו הנאצים נגד היהודים עד למועד הכינוס של ועידת ואנזה – צעד אחד שמוזכר בקטע וצעד אחד (נוסף) שאינו מוזכר בו.
 - בקטע שקראתם יש כוונה מוסווית.
- הסבירו מהי הכוונה המוסווית בקטע. בססו את תשובתכם על הקטע ועל מה שלמדתם על הביצוע של הפתרון הסופי.
- (17 נקודות)

ב. היסטוריונים חלוקים בדעותיהם בשאלה אם הפתרון הסופי היה מתוכנן מראש או שהוא התפתח במהלך המלחמה. הביעו את דעתכם בשאלה זו ובססו אותה על שתי עובדות היסטוריות שלמדתם בנושא "הנאציזם, מלחמת העולם השנייה והשואה". (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

לפניכם שני קטעי מקור. קראו אותם וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א – מתוך סקירה מאת ההיסטוריונית פרופ' חוי דרייפוס:

בראשית מאי 1940 גברה ההסתה נגד היהודים בצפון אפריקה, והיהודים הואשמו בין השאר בהתעשרות מן המלחמה "שגרמו אחיהם בני עמם באירופה". מדי פעם אף התקיפו מוסלמים וצרפתים ריכוזי יישוב יהודיים, ובהם נפגעו בתי עסק ועוברי אורח יהודיים. הרוחות נרגעו מעט רק לאחר שבמסגרת "הסדר החדש" של וישי הוצאה סדרת חוקים שהבדילה את היהודים מתושבי צרפת האחרים, ובכללם גם את יהודי המושבות הצרפתיות בצפון אפריקה. בלוב ובתוניסיה הוקמו מחנות מעצר וכפייה (כמו ג'אדו שבלוב), ואליהם נשלחו יהודים בלבד, לעיתים עם משפחותיהם. היהודים הועבדו במשך שעות רבות ובמזג אוויר קשה, וכל הפרת סדר גררה עונשים. את המחנות ניהלו קצינים צרפתים של לגיון הזרים (באלג'יריה ובמרוקו), קצינים איטלקים (בלוב) וקצינים איטלקים וגרמנים (בתוניסיה), ומצבם של האסירים היהודים נגזר על פי רוב מהתנהגות השומרים. כך למשל לעיתים קרובות לא היה יחס השומרים האיטלקים לעצורי מחנות ההסגר חמור כמו יחסם של הגרמנים ושל הצרפתים, אשר לא הסתירו את שנאתם ליהודים. אף על פי כן ועל אף ההבדלים האלה בין המחנות, הביאו תנאי החיים הקשים - המחסור במים, התזונה הלקויה והמחלות הרבות - לידי מותם של רבים.

(מעובד על פי ח' בן ששון [דרייפוס], 'צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה וגורל היהודים בה', בתוך ח' בן ששון, א' סולומון חובב ו' ריצ'רד-פרידמן, **יהודי צפון אפריקה בתקופת השואה**, יד ושם, 2006, עמ' 102)

קטע ב – מתוך עדות של דן אפרת על החיים במחנה מעצר בצפון אפריקה:

במחנה היה רעב. אני זוכר את עצמי גונב מהגרמנים קליפות של תפוזים ואוכל אחרים... כל יום אחרי המסדר והמכות בבוקר הגענו לגבעה, שם נתנו לנו שפכטל והיינו צריכים לחפור חור בגודל אדם אחד. היינו חופרים גם שטח לגדר. עשינו גם תעלות. היינו עובדים עד רדת החושך. לא הייתה הפסקה, עבדנו כל היום. חזרנו בחושך, ובינתיים הטבחים הכינו מרק עם תפוחי אדמה או משהו - מי יודע מה הם הכניסו שם. אבל העיקר זה היה חם אחרי יום כזה. בתוך ימים היינו מכוסים בכינים, ובבגדים שעבדת נשכבת לישון.

[...]

על מה שקרה באירופה לא יכולתי לדעת. ידעתי שהנאצים מאוד מסוכנים לעם היהודי, אבל על מחנות ריכוז לא ידענו. באחד המסעות, כשלקחו אותנו לעבוד בחפירות, זכור לי שאחד המלווים היה חייל גרמני מתנשא, אינטליגנט אבל רשע. הוא הלך לידי, ואני לא יודע איך התפתחה בינינו שיחה. אני אמרתי לו: "איזה חיים קשים פה, כמה זמן זה עוד ימשך". הוא אמר לי: "מה אתם מתלוננים, פה זה גן עדן בשבילכם, חכו מה שמחכה לכם... בסוף אנחנו ניקח אתכם לאירופה ותגיעו למקומות הרבה יותר קשים. אני רק לפני שבועיים הייתי בקבוצה של חיילים. העמדנו יהודים כמוכם בשורה עם אתים. הם חפרו בורות ואחר כך ירינו בהם"..." אני הסתכלתי עליו בחוסר אמון כי חשבתי שהוא רוצה להפחיד אותי. אבל הוא אמר את זה. וזה נשאר אצלי בזיכרון וחזר אליי שנים לאחר מכן.

(מעובד על פי עדות V.T/575, ארכיון יד ושם, שם, עמ' 86)

- א. – הסבירו כיצד קטע ב מחזק את דברי החוקרת שבקטע א. בססו את תשובתכם על התוכן של שני הקטעים ועל מאפייני אחד של כל אחד מהם.
- הסבירו את הקשר בין אחד המהלכים של מלחמת העולם השנייה ובין גורל היהודים בצפון אפריקה. בססו את תשובתכם על קטע א ועל עובדה היסטורית אחת שאינה מוזכרת בו.

(17 נקודות)

- ב. תוכנית הלימודים בנושא השואה כוללת פרק על יהודי צפון אפריקה בתקופה זו. הציגו שתי עובדות היסטוריות שמצדיקות את הכללת הנושא בלימודי השואה – עובדה אחת מאחד מן הקטעים ועובדה אחת שאינה מוזכרת בהם.

($16\frac{1}{3}$ נקודות)

בהצלחה!

נספח א לשאלה 2 – תמונה

(צילום: א' סוסקין, מתוך אוסף אברהם סוסקין, ארכיון תנועת העבודה – מכון לבון, באמצעות אתר הבית לצילום)

נספח ב לשאלה 7 – קריקטורה ותמונה

ילד פלא

(מעריב, 7 ביוני 1967)

סבתא!
שד ביטחון כושל
3,000 נכדים הרוגים.

אנו נתגבר
אם
דיין יתפטר

(צילום: ע' אורבך, מתוך ארכיון עליזה אורבך, הספרייה הלאומית)

נספח ג לשאלה 11 – תמונות

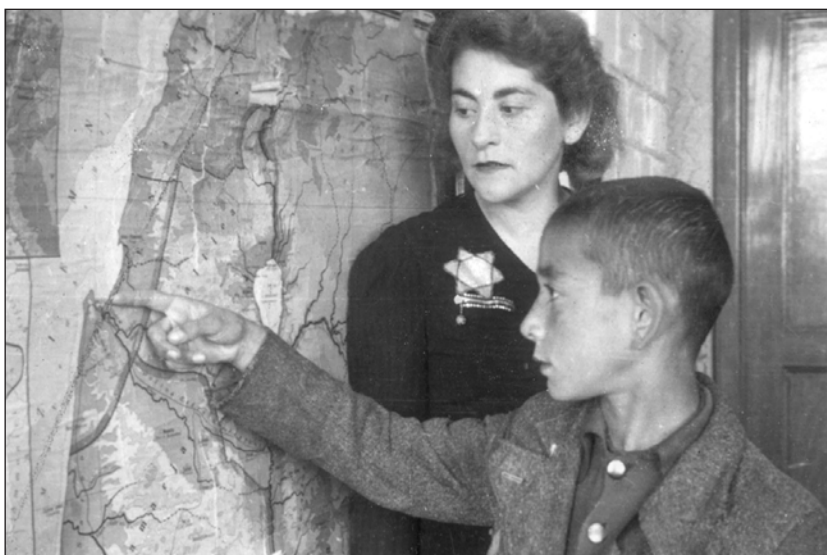
תמונה 1

תמונה 2

תמונה 3

(אוסף התצלומים, ארכיון יד ושם)